Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет спеціальної освіти та соціально-гуманітарних наук
Кафедра психології та соціальної роботи

КВАЛІФІКАЦІЙНА (МАГІСТЕРСЬКА) РОБОТА

Психологічна підтримка особистісного розвитку підлітків під час війни.

Виконав студент групи Пм-2
спеціальності 053 Психологія
Єрьоменко Олена Владиславівна
Керівник: ___ Бобилева Я.В.
Рецензент: ___ Березка С.В.
Нормоконтроль ___ Поліна Бондар

Запоріжжя
2024

РЕФЕРАТ

Магістерська робота: 102 с., 2 табл., 6 рис., 80 джерел.

Об’єкт дослідження – психологічний стан підлітків в умовах воєнного стану.

Предмет дослідження – психологічна підтримка особистісного розвитку підлітків в умовах воєнного стану.

Мета дослідження – визначити рівні особистісного розвитку підлітків в умовах військового стану та запропонувати програму щодо підвищення особистісного розвитку підлітків.

Методи дослідження: теоретичні, емпіричні, методи математичної статистики.

Практичне значення дослідження полягає у тому, що апробований комплекс методик з діагностики особливостей особистісного розвитку підлітків, може бути застосований практичними психологами для роботи з підлітками, які постраждали від російської агресії. Запропонований підхід відкриває нові можливості при створенні діагностичного інструментарію для проведення діагностики емоційного стану підлітків, їх адаптації, розвитку пристосування у подальшому житті. Дослідження є основою для розробки програми з особистісного розвитку підлітків, покращення їх емоційного стану, а також сприятиме підвищенню мотивації підлітків до особистісного розвитку в умовах військового стану та післявоєнний період.

ПІДЛІТКИ, РОЗВИТОК, ВЗАЄМОДІЯ З ОТОЧУЮЧИМИ, НАПРУГА.

ВСТУП

Актуальність дослідження. Військовий стан в країні та ситуація небезпеки в багатьох областях України є сьогоденням. Підлітки під час війни, можуть стати жертвами або учасниками бойових дій. Вони можуть приєднуватися до військових формувань або займатися іншими небезпечними видами діяльності, переживати втрату близьких, стати свідками насилля або зазнати насилля самі, втратити майно та життєві умови. Велика кількість юнаків та дівчат вимушено залишили свої домівки. Багатьом довелось переїхати до інших країн. Кожен з них втратив звичне середовище спілкування. Такий перебіг обставин значно підвищує ймовірність переживання стресу, тривоги, депресії та інших емоційних труднощів. Це призводить до зміни їхньої поведінки, зниження настрою, відчуття безпорадності та відчуження.

Вивчення питання особистісного розвитку підлітків під час війни розглядається багатьма дослідниками, які вивчають вплив війни на психічний стан підлітків та їх поведінку. В переважній більшості, це праці іноземних і вітчизняних дослідників та всесвітніх благодійних організацій: Всесвітня організація охорони здоров'я, Міжнародний комітет Червоного Хреста, Організація Об'єднаних Націй, Колумбійський університет. Реалії сучасних війн дали багато матеріалу для дослідження та допомоги дітям і підліткам, котрі пережили травматичні події в умовах війни. Група науковців, Рошель Л. Фроунфелкер, Наргіс Ислам, Джозеф Фальконе, Джордан Фаррар, Чекуфа Ра, Кара М. Антоначчо, Нгозі Енелама, Тереза С. Бетанкур в рамках проекту Міжнародний огляд Червоного хреста, у своїй монографії зазначають, що одним з найважливіших чинників психічного здоров’я та поведінки підлітків в умовах війни, є історія відносин у сім’ї та емоційний зв'язок з батьками. Цей

фактор впливає на ступінь проживання стресу та на ефективність подальшої реабілітації молодої людини. Один з провідних світових експертів з розвитку підлітків Лоуренс Штайнберг каже про те, що поведінка підлітків може бути дуже складною і різноманітною в залежності від різних факторів. Такими факторами є: обставини, в яких підліток опинився під час війни, наявність або відсутність сімейної підтримки, наявність соціального середовища, наявність освіти та доступу до інформації. Треба враховувати і чинники, які впливають на поведінку підлітків під час війни: стрес і травмування. Підлітки стають більш вразливими до стресу та травмувань, що відбувається внаслідок війни. Вони проживають страх, тривогу, депресію, та інші емоційні проблеми, які впливають на їх поведінку. Внаслідок цих станів у підлітків може виникнути ПТСР (посттравматичний стресовий розлад). Втрата домівки, родини, друзів внаслідок війни, це призводить до почуття безпорадності, безнадійності, і впливає на їх поведінку та емоційний стан. Війна є фактором, який спонукає підлітків до радикалізації та приєднання до бойовиків або інших збройних формувань. Війна призводить до втрати доступу до освіти. У свою чергу це призводить до відставання в навчанні, втрати можливості отримати роботу в майбутньому та зниження самооцінки.

Теоретико-методологічною основою магістерської роботи становлять загальні принципи психології. Основними методологічними і теоретичними засадами дослідження стали концептуальні підходи до розвитку особистості як суб'єкта власної життєдіяльності загалом (Г. С. Костюк, С. Д. Максименко, В. О. Моляко, О. М. Леонтьєв, С. Л. Рубінштейн); психологічні підходи визначення природи спілкування (З. Фрейд, К. Юнг, Б. Г. Ананьєв, Г. М. Андрєєва, О. О. Бодальов, О. М. Леонтьев, В. О. Кузьменко, О. Л. Музика), соціально-психологічні аспекти комунікації (Г. М. Андреєва, М. В. Артюшина), підходи щодо закономірностей розвитку особистості у підлітковому віці (Л. С. Виготський).

Здатність впоратись зі складними життєвими подіями, а також мати

ресурси для відновлення психічного та фізичного здоров'я повинен мати кожен підліток. Існують значимі статистичні взаємозв'язки між рівнем психоемоційних станів (спогади, уникнення, депресії та тривоги) та резильєнтністю підлітків різного віку та статі. Виявлено, що у дівчат підлітків спостерігається вищий рівень посттравматичного стресового розладу, а також тривоги, порівняно з хлопцями. У хлопців спостерігається вищий рівень резильєнтності порівняно з дівчатами. Посттравматичний стрес є звичайним наслідком переживання жахливих та небезпечних для життя подій. Спогад про травматичну подію є настільки сильним, що він неконтрольовано проникає у свідомість. Якщо під час війни підліток зазнає впливу кількох травматичних подій, то можуть постати ще серйозніші проблеми. Відсутність допомоги негативно впливає на життя підлітка вдома та у школі. Занепокоєння, полохливість, нічні жахіття, емоційне відчуження, постійний плач, дратівливість та труднощі із зосередженням можуть викликати ще більший травматичний стрес. Саме тому дуже важливо своєчасно надати підліткам психологічну підтримку, допомогу, мотивувати підлітків, аби уникнути тривалого перебування у стані стресу та прискорити відновлення. Посттравматичний стрес є далеко не єдиним наслідком війни для підлітків, але це одне з найпоширеніших, болісних та руйнівних явищ.

Об'єкт дослідження – психологічний стан підлітків в умовах військового стану.

Предмет дослідження – психологічна підтримка особистісного розвитку підлітків в умовах військового стану.

Мета дослідження – визначити рівні особистісного розвитку підлітків в умовах військового стану та запропонувати програму щодо підвищення особистісного розвитку підлітків під час війни та післявоєнний період.

Теоретико-методологічною основою роботи становлять загальні принципи психології. Основними методологічними і теоретичними засадами дослідження стали концептуальні підходи до розвитку особистості як суб'єкта

власної життєдіяльності загалом (Г. С. Костюк, С. Д. Максименко, В. О. Моляко, О. М. Леонтьєв, С. Л. Рубінштейн); психологічні підходи визначення природи спілкування (З. Фрейд, К. Юнг, В. О. Кузьменко, О. Л. Музика), соціально-психологічні аспекти комунікації (М. В. Артюшина), підходи щодо закономірностей розвитку особистості у підлітковому віці (Л.С. Виготський, Є. В. Емельянова).

Для досягнення поставленої мети та перевірки висунутих припущень було визначено наступні завдання:

1.Здійснити теоретико-методологічний аналіз проблеми психологічної підтримки особистісного розвитку підлітків в умовах військового стану.

2. Підібрати методологічний інструментарій дослідження психологічної підтримки особистісного розвитку підлітків в умовах військового стану.

3.Визначити рівні сформованості психологічної підтримки особистісного розвитку підлітків в умовах військового стану.

4.Запропонувати програму спрямовану на підвищення рівня сформованості психологічної підтримки особистісного розвитку підлітків в умовах воєнного стану.

Методи дослідження. Для вирішення завдань дослідження у роботі використано такі методи:

1)теоретичні: аналіз сучасного стану розробки досліджуваної проблеми, системний аналіз і синтез виокремлених для детального вивчення психічних феноменів;

2)емпіричні: спостереження, анкетування, експеримент, психодіагностичний метод – модифікований патохарактерологічний діагностичний опитувальник Г. Ю. Айзенка (МПДО), опитувальник А. Басса і А. Даркі, методика «Незавершені речення», опитувальник «САН»;

3)методи математичної статистики.

Експериментальна база: Комунальний заклад вищої освіти «Хортицька

національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної Ради. Практичне значення дослідження полягає у тому, що отриманні емпіричні дані та сформовану програму, розроблену на їх основі, можна використовувати у системі шкільної психологічної служби для організації психокорекційної роботи з метою допомоги і підтримки особистісного розвитку підлітків під час війни; при створенні та використанні діагностичного інструментарію з метою вивчення особистісного розвитку підлітків, їх психологічної підтримки; у роботі вчителів-практиків, практичних психологів та класних керівників для більш ефективної побудови навчально-виховного процесу і роботи з учнями підліткового віку, які перенесли психічні травми, стреси внаслідок військової агресії. Структура та обсяг роботи. Робота складається з вступу, трьох розділів, висновку, списку використаних джерел загальною кількістю 80. Загальний обсяг 102 сторінок, основного тексту – 79.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі проведено дослідження особливостей розвитку підлітків, які відчували вплив довготривалого стресу пов’язаного з військовою агресією, здійснено психологічний аналіз стану підлітків за допомогою Модифікованого патохарактерологического діагностичного опитувальника (МПДО), опитувальника А. Басса і А. Даркі, методики «Незавершені речення», опитувальника «САН», психологічних тестів і вправ. Розширено поняття про психоемоційний стан підлітків, їх вміння адаптуватись до нового життя в інших умовах, збереження, відтворення та забування емоційних явищ та її структуру.

Аналіз результатів емпіричного дослідження виявив, підлітки здатні усвідомлювати і готові до застосування емоційного досвіду, у подальшому розвитку і відтворенні емоційно насиченої інформації та - успішному застосуванні емоцій в якості надійних прийомів.

Результати проведеного дослідження дозволяють зробити наступні висновки:

Дані експериментального дослідження показують вплив стресу, емоцій, які безпосередньо пов’язані з інтелектуальною діяльністю підлітка та

бажанням відтворювати, саморозвиватись, вирішувати поставленні завдання. Особливості відтворення і вміння діяти в напружених умовах значною мірою визначаються функціонуванням і витривалістю організму підлітків.

Створений для підлітків позитивний фон, вплив позитивних емоцій також значною мірою впливає на їх успішність та збільшує бажання у подальшому до особистісного розвитку.

Негативний емоційний фон, стрес, втома зазвичай приводять до меншого приросту продуктивності і не бажання до подальшого розвитку, ніж позитивний, іноді навіть знижує продуктивність, а не підвищує її. Значний приріст продуктивності був отриманий тільки в відстроченому відтворенні слів. Даний висновок виявився вірним стосовно загальної вибірки досліджуваних.

Уявлення про те, що в деяких випадках небажання підлітка до розвитку пов’язане не з поганим настроєм, а особливостями емоційного стану - має практичне значення для психології. Результати дослідження свідчать про ефективність психопрофілактичної роботи для корекції деяких психічних і вегетативних проявів стресу і дозволяють рекомендувати психопрофілактику як найбільш адекватний метод корекції після воєнного стресу.

Програма тренінгу спрямована на розвиток умінь емоційної саморегуляції є ефективним методом розвитку особливостей емоційної сфери підлітків й емоційної регуляції психологічної діяльності підлітків, що зумовлюють формування адекватних способів подальшого розвитку підлітків навіть в умовах військової агресії в країні.

В умовах спеціального активного навчання (шляхом прийомів, спрямованих на отримання знань відносно спектра емоційних станів і умінь їх словесного позначення; самоаналіз внутрішнього світу, пробудження й розвиток бажаних почуттів і звільнення від небажаних; розвиток експресивних форм поведінки; формування умінь саморегуляції й саморозвитку емоційної сфери) значно підвищується прагнення підлітків до

особистісного розвитку і контролю власних емоції і таким чином впливати на власний психологічний стан і діяльність.

Разом з тим, проведене нами дослідження, безумовно, не вичерпує всіх аспектів розглянутої проблеми.

Перспективи подальшої роботи над зазначеною проблематикою полягають у розробці та впровадженні розвивальних програм, спрямованих на розвиток умінь емоційної регуляції поведінки підлітків, зменшення стану емоційної напруженості та тривожності у підлітків, формування позитивного емоційного ставлення до подальшого життя.

Зокрема, важливим є навчити підлітків керувати своїми емоціями, здійснювати контроль і регуляцію своїх негативних емоційних станів, розвивати вміння розпізнавати емоції інших однолітків, формувати вміння конструктивного спілкування, розробляти і втілювати у життя свої цілі, наполегливо працювати над досягненням своєї мети, мати програму до особистісного розвитку. Важливою є психокорекційна робота психолога з підлітками, а саме надання конкретних порад, дієвої підтримки, роз'яснення підліткам моделі поведінки направленої на їх подальший розвиток і ствердження.